

LIETUVOS
NACIONALINĖ
M. MAŽVYDO
BIBLIOTeka

mokslas • menas • literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1985

KOVO MĖN. 2 d. / MARCH 2, 1985

PART TWO — Nr. 43(9)

Šiame numeryje:

Lietuviškojo valstybingumo gyvasis simbolis.

Aleksandrą Stulginskį, Lietuvos Respublikos prezidentą, prisimenant. Apie Lietuvos didžiųjų kunigaikščių kilmę.

Čekų poeto Jaroslāv Seifert eilėraščiai. Chicagos teatruose.

Lietuvių tautodailės ir liaudies meno paroda Chicagoje.

Alfonsas Nyka - Niliūnas — Lietuvių Bendruomenės premijos laureatas.

Pagrėbstai.

Nuomonės ir pastabos.

Aleksandrą Stulginskį, Lietuvos Respublikos prezidentą, prisimenant

DR. P. KARVELIS

Mano kartai teko didelė laimė gyventi tais laikais, kada lietuvių tautai po ilgų metų svetimųjų valdymo pavyko atkurti laisvą ir nepriklausomą Lietuvos valstybę. Daug kam pridera garbė už didelį įnašą, kelią į laisvę ir nepriklausomybę skinančią. Ne mano uždavinys pateikti anų laikų istoriją. Būsiu laimingas, jeigu šiais mano atsiminimais* bus įnešta kiek daugiau šviesos, kokią giliai vagą yra išvaręs A. Stulginskis Lietuvos dirvonuose, laisvę ir nepriklausomybę kuriant, ir kaip jis reiškėsi.

Man asmeniškai teko A. Stulginskį pažinti tik 1918 m. rudenį, grįžus iš Rusijos į Lietuvą. Stulginskis priklausė vyresnei kartai negu aš, tik 1917 m. baigęs gimnaziją: Stulginskis gi jau prieš Pirmąjį pasaulinį karą buvo baigęs aukštąjį mokslo Vokietijoje ir dirbo agronomu Trakų apskrityje.

L

1918 m., esant man jau Karo medicinos akademijos studentu Petrograde, mokslą teko nutraukti ir įsijungti „Liaudies sąjungos“ pavidimu į lietuvių tremtinių grąžinimą iš Rusijos į gimtąjį kraštą. Šį darbą pradėjau Poloto geležinkelio stotyje, paskutinėje prieš Polocką, kuris jau buvo vokiečių pusėje. Kaip tik tuo metu Karo medicinos akademija buvo priskirta prie Raudonojo kryžiaus raudonosios armijos, gaunant ir man atitinkamą pažymėjimą, kas lengvino atlikti tremtinių grąžinimo uždavinius Polotoje. Sėkmingai čia dirbant, teko 1918 m. vasarą didelius lietuvių būrius, jų tarpe ir Voroneže gausiai susispietusių lietuvišką mokslus einantį jaunimą, grąžinti iš Rusijos.

Nelaimėi pasitaikė ir šiame rajone susirgimų, dėl kurių vokiečiai įtarė, kad Polotoje siaučia šiltinė, ir uždarė sieną. Vengiant tremtinių susikimimo Polotoje, teko man, ieškant išeities, nukreipti kelis tremtinių ešalonus, esančius pakelii į Polotą, į kitas stotis, tarp jų ir į Sebežą. Pasirodė, kad Sebeže jau buvo Kapsuko vadovaujamų lietuvių bolševikų emisarai, kurie iš geležinkelio dokumentų patyrė, kad aš veikiu Polotoje.

Kadangi Petrapilio lietuvių seime 1917 m., į kurį buvau išrink-

tas Voronežo lietuvių, buvau ir aš pasireiškęs kaip Lietuvos nepriklausomybės šalininkas, be to, redagavau Petrapilyje „Liaudies sąjungos“ katalikiškos krypties laikraštį „Vadas“, tai vieną gražią dieną Kapsuko agentai, Opanskis ir Noriukas, pasirodė Polotoje, reikalaudami mane, kaip kontrrevoliucionierių, suimti. Laimė, arešto išvengiau, bet teko skubiai Polotą apleisti ir savo veiklą perkelti už demarkacijos linijos vokiečių pusėje į Jurevičių vietovę.

Sėkmingai tęsdamas tremtinių grąžinimą iš Jurevičių, patyriau, kad Vilniuje prie Valstybės tarybos veikia Tremtiniams grąžinti komisija, kuriai vadovauja A. Stulginskis. Nedelsdamas susiršau su ja, netrukus gavau su Stulginskio parašu pažymėjimą, kad esu tos komisijos įgaliotinis Polocko srityje. Taip užsimezgė mano pirmieji santykiai su Stulginskiu. 1918 m. rudenio, ėmus bolševikams vis labiau trukdyti tremtinių grąžinimą per mano vadovaujamą Jurevičių punktą, įsitikinau, kad mano tolimesnis čia buvimas yra beprasmiškas, ir apsisprendžiau grįžti į Vilnių. 1918 metų vėlyvą rudenį laimingai pasiekiau Vilnių, ir čia teko asmeniškai su Stulginskiu susipažinti, patvirtinti jam platų pranešimą apie tremtinių grąžinimo būklę ir mano atliktą darbą.

II

Stulginskis, Nepriklausomybės akto signataras, Valstybės tarybos narys, Lietuvoje krikščionių demokratų pirmininkas, buvo ašis, apie kurią anuomet sukosi visos mūsų krikščioniškojo sparno gyvenimas Vilniuje. Stulginskis, pasilikęs karo metu Lietuvoje, su įgimtu darbštumu ir pasit. kojomu dirbdamas Vilniuje, vokiečių okupacijos laikais suorganizavo platų daržų ūkį ir tuo būdu sudarė galimybes gausiai lietuvių šviesuomenei, susispietusiai apie lietuvių komitetą nukentėjusiems šelpiti, išsilaikyti Vilniuje ir dirbti Lietuvos labui. Lietuviai galėjo didžiuotis savo „Rūtos“ valgykla Vilniuje, kuri veikė deka Stulginskio. Susipažinus asmeniškai ir plačiai išsikalbėjus tremtinių reikalais, susidarė sąlygos su Stulginskiu suartėti, dalinantis nuomonėmis ir visais kitais aktualiais reikalais.

Mums jauniems imponavo Stulginskio asmenybė ir jo nuieitas kelias. Nors ir baigęs kunigų seminariją, bet tapęs agronomu, jis nepersimetė į vadinamą „pirmievių“ sparną, o liko

giliai religingas ir aktyviai reiškesi visoje mūsų krikščioniško sparno veikloje. 1914 - 1915 metais jis perėmė redaguoti ūkininkams skiriamą „Vienybės“ priedą „Viensėdį“ ir tuo būdu dar prieškariniais laikais mezgė ryšį su mūsų kaimu. 1918 m. jis pradėjo leisti laikraštį „Ūkininkas“, jį pats redaguodamas. 1918 - 1919 m. suredagavo ir išleido „Ūkininko Kalendorių“, anais laikais labai skaitomą rašytą žodį.

Stulginskis nepriklausomai nuo mūsų, atsidūrusių Rusijoje, sukurė krikščionių demokratų partiją Lietuvoje, kuri turėjo ir savo spausdintą programą. Jis jai ir pirmininkavo. Stulginskio vadovaujami krikščionys demokratai atsiribojo ne tik nuo visokio plauko socialistų, bet ir nuo „Pažangos“ partijos, kuriai vadovavo Smetona Lietuvoje. Stulginskis buvo tas, kuris aiškiai pasisakė, kad Lietuva atstatytina iš krikščioniškos pasaulėvalgos išplaukiančiais demokratiniiais pagrindais, neribojant religijos tik kaip asmens reikalo.

Anų dienų sąlygose buvo ypač reikšminga, kad mūsų sparnas, išaugęs Rusijoje, aiškiai atsistojo ginti ir darbininkų reikalus. Tuo būdu buvo užkirstas kelias visokių bolševikų ir kitų skleidžiamai propagandai, tartum Lietuvos nepriklausomybė pažeistų darbininkų ir dirbančių interesus. Intensyviau visuomenės opiniją formuojant, vis labiau įsivyravdavu įsitikinimas, kad nepriklausoma Lietuva joki būdu nereikšia, kad ji bus darbo žmonių pamotė. Tik vienos klasės diktatūra ir marksizmas yra mums svetimi ir nepakeliami. Tuo būdu lietuviškų bolševikų propaganda, kad tik bolševizmas yra darbininkų išganymas, nepriėjo Lietuvoje. V. Endziulaičio veikla 1918 m. pabaigoje Kauno darbininkų tarpe įrodė, kad ir mūsų darbininkai yra už nepriklausomą Lietuvą, reikia tik juos deramai informuoti ir su jais bendrauti.

III

Grįžus iš Rusijos, mūsų mokslus einančiam jaunimui ir nors ne-gausiai, bet aktyviai mūsų sparno šviesuomenei pasirodė, kad esa-

ma nemažo skirtumo tarp krikščionių demokratų programų, būtent pagamintos Rusijoje ir rastos Lietuvoje. Laimė, visi buvome vieningi, kad Lietuva atkurtina, kaip nepriklausoma valstybė, atsiribojant mums nuo socializmo, kuris skverbėsi iš Rusijos.

Didelė susiskaldymo ir išsiskyrimo grėsmė pakibo ore, kada 1918 m. gale susirinko pirmoji Krikščionių demokratų konferencija Vilniuje, dalyvaujant Lietuvoje išaugusiems krikščionims demokratams ir grįžusiems iš Rusijos. Su ašaromis akyse, labai įkaitintoje atmosferoje teko ir šias eilutes rašančiam ginti Rusijoje paruoštą programą, kuri buvo radikalesnė darbininkų ir žemės reformos klausimais, lyginant su rasta krikščionių demokratų programa Lietuvoje. Didelis nuopelnas priklauso Stulginskiui, kad mes neusukilome ir buvo priimtas jo pasiūlytas saliamoniškas sprendimas: leisti veikti abiem programoms, paliekant gyvenimui išspręsti, kuriai programai bus lemta įsigalėti, o tuo tarpu visas jėgas įtempti, kad Lietuva atsistotų ant kojų.

Visiems rodant geros valios, buvo sutarta, kad mūsų sparnas geriausiai padarys, jeigu savo veiklą rikiuos, trejopai reikšdamasis, būtent, kaip Darbo federacija, susirūpindama ypatingu būdu darbininkų reikalais, Ūkininkų sąjunga, atsižvelgdama žemės ūkyje dirbančiųjų sąrgyboje, ir krikščionys demokratai, apjungdami likusią mūsų sparno šviesuomenę, žiūrėdami, kad atkuriamoji Lietuva, derindama paskirus interesus, liktų ištikima krikščioniškai pasaulėžiūrai ir jos pagrindais grįstų savo ateitį.

Niūri buvo Lietuvos padangė 1918 m. rudenį, vis tirščiau gaubiamą tamsių debesų. Kiekvieną dieną augo pavojus, kad mes nesugebėsime išnaudoti retos progos Lietuvos nepriklausomybę atkurti.

Sovietų Sąjunga, nors veidmainingai teigė, kad pripažįsta tautų apsisprendimą, sudarė vadinamą „Vakarų“ armiją, kurios uždavinys buvo ir Lietuva „išlaisvinti“. 1918.XII.8, Maskvai įsakius, buvo suorganizuota Kapsuko vyriausybė Lietuvai valdyti.

Vokietijos kanclerius Max von Baden 1918.X.20 pareiškus, kad Lietuvos Taryba turi visišką laisvę tvarkyti Lietuvą, ir lietuvių tauta turi teisę spręsti dėl savo konstitucijos ir santykių su kitom valstybėmis, mums atrodė, kad kiekvienas dėsomas statyti Lietuvą ant kojų yra nusikaltimas.

Ypač mes, grįžusieji iš Rusijos krikščionys demokratai, buvome nepatenkinti Valstybės tarybos prezidiumo pirmininko Antano Smetonos ir tuometinio Ministerio pirmininko Augustino Voldemaro veikla. Jiedu abudu buvo iš Lietuvos išvykę. Buvo skelbiama, kad jiedu daro žygius, kad Lietuvos nepriklausomybė būtų kitų pripažinta. Mums visiems atrodė, kad pragaištinga tikėti, jog svetimos valstybės Lietuvą atkurs. Mes informavome Stulginskį ir kitus vienminčius, kad įteikiame Valstybės tarybai memorandumus, kad ir Smetoną, ir Voldemarą laikysime desertoriais, jeigu jiedu negrįžtu tuojau į Lietuvą ir neįsiims valstybę kurti vietoje. Stulginskis matė irgi kasdien didėjantį pavojų ir pritarė mūsų akcijai paskatinti Smetoną, Voldemarą ir kitus Laikinosios vyriausybės narius kuo veikliausiai grįžti iš užsienio.

Kadangi mūsų akimis kiekvienas dėsomas buvo lygus nusikaltimui, tai savo tarpe svarstėm, ar nepradėti revoliucijos keliu iš apatių, vietose statyti mūsų (Nukelta į 2 psl.)

Kertinė Parasė

Lietuviškojo valstybingumo gyvasis simbolis

Šiu metų vasario mėnesio 26-tą dieną suėjo 100 metų nuo Lietuvos Nepriklausomybės akto signataro, Steigiamojo Seimo pirmininko, Lietuvos Respublikos prezidento, Sibiro tremtinio ir tautos kankinio Aleksandro Stulginskio gimimo.

Aleksandras Stulginskis yra epochinis asmuo. Jis yra demokratinės kartos ažuolas; tos kartos, kuri savo pečiais išnešė Lietuvą iš vergijos glūdumos į laisvę ir nepriklausomybę. Jie išvydo laisvę, bet už ją sumokėjo kančią, rūpesčių ir milžinišką darbą. Šiame gyvame tautos ažuolyne Prezidentas Stulginskis buvo vienas pirmųjų. Jo tauri asmenybė subrendo laisvės aušrai tekant, kai Lietuvai reikėjo šviesių protų, darbščių rankų ir tvirtų pečių. Jo asmenyje šios dorybės sužėrėjo visu gražumu, persunktos meile ir pasiaukojimu savo tėvynei. Nenuostabu tad, kad jis, nors tik pačiame jaunystės žydėjime, tapo vienu naujosios valstybės tėvų — Nepriklausomybės akto signatarų.

Vėliau tauta jį pašaukė vadovauti naujai valstybei pačiame aukščiausiam poste. Stulginskio prezidentavimo laikotarpis (1920-1926) pasižymėjo ypatingu kūrybingumu ir demokratijos sužydėjimu. Tai buvo austringi ir neramūs metai, bet Stulginskis išvairavo naująją valstybę pro visus pavojus į ramesnius vandenis. Ne jis vienas dirbo ir aukojosi, tačiau jo rami laikysena, prasmingi sprendimai ir nenulistančios pastangos buvo jaučiamos daugelyje valstybinių kryžkelių.

Aleksandro Stulginskio vadovavimo metais buvo sudaryta ir patvirtinta Lietuvos Respublikos konstitucija, išleisti visi pagrindiniai Lietuvos įstatymai ir suorganizuoti kultūros židiniai bei padėti ūkinio gyvenimo pagrindai. Lietuva per tą laiką

Aleksandras Stulginskis Sibiro tremtyje — nuotrauka iš jo paso.

Lietuvos vidaus gyvenime Stulginskio prezidentavimo metais buvo sutvarkyti visi pagrindiniai krašto reikalai. Išleistas žemės reformos įstatymas ir jo smarkus vykdymas sudarė pagrindą žemės ūkiui augti ir klestėti. Įvestas litas sudarė stiprų finansinį pagrindą Lietuvos valstybės darbui. Įsteigtos aukštesniosios mokyklos ir išplėtos pradžios, vidurinės ir specialios mokyklos suteikė pagrindą auklėjimui ir tautos lavinimui. Ligoninių ir kitų institucijų įkūrimas užtikrino tautos sveikatą bei tvarką.

Aleksandras Stulginskis istorinėje perspektyvoje atsiskleidžia lietuviško didvyrio dimensijoje. Tik jo herojinė asmenybė nešviečia šalta reklamos šviesa, bet ramia, santūria ir pasišventusia šiluma. Ne medaliuose ar retorikoje glūdi jo didybė, bet tėvynės, krikščionybės ir demokratijos meilėje.

Aleksandras Stulginskis yra vienintelis Lietuvos Respublikos prezidentas, kuris kentėjo su tauta žiaurių okupantų rankose, buvo išplėštas iš

gimtos žemės ir išvežtas į Sibirą. Po penkiolikos metų tremties, jau amžiaus naštos sulenktas, jis grįžo į Tėvynę, kur 1969 metais Lietuvos žemė priėmė savo sūnaus didvyrio — kankinio kūną. Jis buvo paskutinis Nepriklausomybės akto signataras ir paskutinis valstybės prezidentas, savo darbais ir savo asmenybe gyvenęs su mumis. Jis buvo tapęs lietuviškojo valstybingumo gyvuju simboliu, kurio nepalaužė nei Sibiro kančios.

Prezidentas Aleksandras Stulginskis buvo išskirtinai šviesi ir tauri asmenybė. Jo gili krikščionybės meilė, bekompromisinis prisirišimas prie demokratijos principų ir visiškas atsidavimas lietuvių tautai šviečia pačiu gražiausiu pavyzdžiu dabarties ir ateities kartoms.

KAS/RAC

Ona ir Aleksandras Stulginskiai 1925 metais.

Lietuvos prezidentas Aleksandras Stulginskis dalyvauja skautų iškilmėse 1926 m. gegužės mėn. 25 d.

Aleksandrą Stulginskį, Lietuvos Respublikos prezidentą, prisimenant

(Atkelta iš 1 psl.)

valstybę ant kojų. Tokių balsų atėdavo ir iš paskirų vietovių, kur buvo susispietę mūsų vienminčiai. Greičiausia ir būtime tai pradėjo vykdyti, jeigu ne staigi mirtis a.a. Vytauto Endziulaičio, kuris buvo mūsų numatytas tokiu atveju į vadus.

Džiaugsmingai sutikome 1918 m. pačiame gale žinią, kad M. Slezevičiui, atsiskaičius jam būti diktatorium, pavesta sudaryti naują vyriausybę. Pasitarimuose dėl naujos vyriausybės pagrindų buvome vieningi su Slezevičium ir jo atstovaujama liudininkais, kad atėjo paskutinis momentas atsiremti lietuvių tautai ir imtis, kas gyvas, statyti ant kojų Lietuvos valstybę. Mums išskelus, kad reikia nedelsiant sudaryti „Didžiąją Lietuvos laisvinimo taktą“, Slezevičius tam visiškai pritarė. Greitomis buvo pasiūlytas mūsų projektas, kaip buvome numatę pradėti revoliuciniu būdu kurti valstybę iš apatios, kuris susilaukė Slezevičiaus pritarimo. Buvo sutarta prie Ministerio pirmininko sudaryti Vyriausiąją Lietuvos gynimo komitetą, kurio uždavinys — sukelti lietuvių tautą didžiąją Lietuvos laisvinimo taktai.

Buvo sutarta, kad mūsų sparnas be rezervų, visomis išgalėmis įsijungs į šią akciją, pakviečiant į šį darbą pirmiausia jaunimą. Stulginskis turėjo įeiti į naują Ministerių kabinetą kaip Ministeris be portfelio ryšiams su mūsų sparnu palaikyti. Aš asmeniškai jautiausi labai pagerbtas, kada man buvo pasiūlyta pasiimti šiai taktai vadovauti. Kartu buvo sutarta, kad visų mūsų uždavinys yra dirbti, kad galėtų kuo veikliausiai susirinkti Lietuvos Steigiamasis Seimas, demokratiniu būdu išrinktas, kuris nutiestų mūsų atsikuriančiai valstybei pagrindus. Mūsų susitarimą labai lengvino Slezevičiaus pergyvenimai Voroneže, kur jis patyrė, kad ateitininkų išaugintas jaunimas yra perdemokratiškas ir labai patriotiškai nusiteikęs. Tuo būdu Slezevičius visiškai pritarė, kad mūsų sparno jaunimas kuo plačiausiai įsijungtų į laisvinimo taktą. Vykdančiaman patikėtą uždavinį, teko remtis pirmiausia iš Rusijos grįžusiais moksleiviais. Jie pilni entuziazmo, kaip darbdarės biteris įsijungė į šią taktą. Kaip mieles tešloje jie kėlė kelę visą tautą.

Buvo skubiai sudaryti „laisvės šauklių“ kadrai. Susikirstyti į dvejetukus jie gaudavo uždavinį vykdyti iš valstiaus į valstius, iš parapijos į parapiją ten suaukti kuo plačiausius susirinkimus. Paaikšinę gyvu žodžiu reikala, jie turėjo nedelsdami kurti valdžios organus vietose, išrenkant valstiaus ar parapijos Vykdomąjį komitetą. Jo išrinkimas turėjo būti fiksuojamas šia proga surašomam protokole, vietos atstovams jį pasirašant. Protokolas buvo pateikiamas Vidaus reikalų ministerijai, kuri išrašydavo pavedimus vietos savivaldybės pareigais eiti. Ne tik berniukai, bet ir mergaitės uoliai trūšė, kad tautoje susidarytų mūsų akcijai patogūs vėjai ir kad mūsų skleidžiamos mintys pasiektų visus Lietuvos kampus.

Tolimesnis pagrindinis „laisvės šauklių“ uždavinys buvo savanorių pašaukimas. Paraginant gyvu žodžiu per viešas prakalbas stoti savanoriais Lietuvai ginti, „laisvės šaukliui“ turėdavo uždavinį stojančiams savanorius suregistruoti ir su jais vykdyti artimiausias kareivines, pavadant juos mūsų pirmuosius pulkus formavusiems kariams.

Trečias, nemažiau svarbus „laisvės šauklių“ uždavinys buvo paskleisti mūsų atsisaukimus besiveržiančios rusų bolševikų kariuomenės užnugaryje, kad mestų ginklus, nes čia ne Rusija, žmonės nekalba čia rusiškai, baigtų karą ir, kaip Leninas žadėjo, važiuotų namo. Šimtais paskleidžiamais mūsų atsisaukimais Raudonosios Armijos užnugaryje, o kur galima ir prakalbos, darė savo. Besiveržiantieji bolševikai neretai pakrikdavo, paveikti mūsų atsisaukimų. Mūsų leistas raudonarmiečiams laikraštis „Naša krasnoarmeiskaja Pravda“ pateko net į tarptautinę spaudą ir susilaukė labai teigiamo įvertinimo. Susilaukėme net

Palangoje. Sėdi: Vincas Mykolaitis-Putinas, Eugenija Stulginskaitė, Vladas Matulaitis. Stovi: Petras Karvelis, Aleksandras Stulginskis, dukrelė Aldona ir Ona Stulginskienė. Nuotrauka iš 1924-1925 metų.

delegacijų iš svetimų kraštų pasiinformuoti, kokiais metodais mes vedame propagandą prieš sovietų invaziją.

Visur, kur tik reikėjo, Slezevičius rėmė mūsų žygius visu savo autoritetu. Per visą tą laiką Stulginskiui neteko nė vieną kartą intervienuoti mūsų sparno santykiams su Slezevičium išlyginti. Kiekvieną kartą referuodami Slezevičiui, galėjome pasidžiaugti pasiekta pažanga.

Kaip ranka buvo numintas pasireiškęs Smetonas — Voldemaro laikais letarginis sustingimas, valstybė statant ant kojų. Valstybinis aparatas diena iš dienos gerėjo ir tobulėjo, savanorių būriai plaukė taip gausiai, kad mes greit galėjome Raudonosios armijos puolimus ir ginklu atremti.

Mūsų užsibrėžtas uždavinys, Slezevičiaus vyriausybę sudarant, veikti, kad galėtų susirinkti Lietuvos Steigiamasis Seimas, darėsi vis realesnis.

V.

Didelė ir maloni staigmena buvo mums visiems 1920 metais, kai Steigiamajame Seime, kurio rinkimuose dalyvavo daugiau kaip 90% turėjusių teisę balsuoti, mūsų sparnas laimėjo absoliutinę balsų daugumą. Stulginskis, natūraliai išaugęs iš mūsų sparno vadus, buvo išrinktas Steigiamąjo Seimo pirmininku ir gavo eiti Respublikos Prezidento pareigas. Jis nuo pat pirmos dienos teisingai įvertino Steigiamąjo Seimo uždutį — duoti Lietuvai Konstituciją, kuri vainikuotų Lietuvos valstybės atkūrimą. Steigiamąjo Seimo paruoštoji ir priimtoji Konstitucija yra gražiausias mūsų laisvės paminklas. Ja galime didžiuotis ir šandien.

Didelio pragiedrėjimo susilaukta ir pačioje lietuvių visuomenės galvosenoje. Kaip pakylanti saulė vasaros metu išsklaido rytmečio rūkus, taip ir mūsų sparnui laimėjus daugumą

Aleksandras Stulginskis 1965 metais prie Trakų pilies su jį aplankusiomis iš JAV dukraite Ramune Juozevičiute ir dukra Aldona Juozevičiene.

Stulginskis, kuriam labiau už viską rūpėjo, kad Steigiamasis Seimas savo uždavinį garbingai atliktų, buvo pakankamai realus, kad rojus šioje žemėje nesukursi. Atverdamos plačiai duris demokratijai reikėd, jis tikėjo, kad demokratinėje santvarkoje nuolatinio valdančiųjų atsinaujinimo vyksme mūsų tauta pajęs išaugti ir pažangią bendruomenę ir suras kelius ir priemones pasitaikantiems sunkumams nugalėti.

Šiose aukščiausiose pareigose A. Stulginskio asmenybė kaip valstybės vyro labai gražiai išsiskleidė. Jo gimtas darbštumas, gilus pareigingumas, kuklumas ir tolerantiškumas darė jį iškiliausiu ano meto valstybės vyru. Stulginskis savo švenčiausią pareigą laikė būti ištikimu duotai priesaikai, kuo stropiausiai saugoti valstybės konstituciją, būti visiems lygiai teisingu ir iš visos širdies dirbti Lietuvos labui. Giliai jausdamas savo paties atsakingumą valstybės pareigose, Stulginskis buvo labai jautrus, kad ir visos valstybės aparatas būtų švarus ir orus.

Šio susirūpinimo vedamas, Stulginskis buvo įvedęs Ministerių pranešimus Respublikos Prezidentui. Maždaug kas 10 dienų atitinkamas Ministeris turėdavo padaryti Respublikos Prezidentui išsamų pranešimą, kaip dėstosi reikalai jam patikėtoje ministerijoje. Pats Stulginskis, kaip galima geriau pasirodavo, kuo tiksliau pranešimams, surinkdamas, kas spaudoje buvo rašoma apie to ministerio veiklą ir kokia buvo viešoji opinija apie jo darbus.

Jeigu Prezidentūroje ar Seime atsidurdavo skundai dėl to ministerio veiklos, jie buvo ta proga įsami svarsuoti. Prezidentas nevengdavo iš anksto pasitarti su atitinkamos srities žinovais, kad galėtų reikalingu kompetentingumu kelti klausimus svarstyti. Taip minimuose pranešimuose visu gilumu buvo paličiami atitinkamos žinybos visi aktualiausi reikalai, nevenigiant kritikos ir konkrečių žygių negerovėms pašalinti. Kartu susidarė graži demokratinė tradicija, kad Respublikos Prezidentas nesiriboja tik valstybės reprezentacija, bet kad jis tikrai stovi valstybės priekyje, kaip vykdomosios valdžios galva.

VI.

Aukščiausias laimino Stulginskio veiklą. Stulginskis neabejotinai turėjo laimingą ranką, Lietuvos valstybei vairuodamas. Visose srityse, viena po kitos, jam yra pavykę Lietuvai daug laimėti.

Visų pirma jam yra pavykę Lietuvą apginti nuo išorės priešų. Taip 1920 m. liepos 12 d. galėjo būti pasirašyta taikos sutartis su Sovietais, pagal kurią Sovietų Sąjunga pripažino Lietuvos atsiskirymą nuo Rusijos, mums priskyrė Vilnių ir Gardiną, ir pasižadėjo perleisti dalį Rusijos imperijos aukso. Buvo nugalėti lenkų pasikėsinimai okupuoti Lietuvą, nors Vilnių ir nepavyko atgauti, nežūrint didelių pastangų tarptautinėse institucijose. 1921 m. rugsėjo mėn. Lietuva buvo priimta į Tautų Sąjungą, o 1923 m. vasario mėn. 15 d. Klaipėdos kraštas prijungtas prie Lietuvos. Didelis laimėjimas vidaus gyvenime buvo savo piniginiu vienetu „lito“ įvedimas 1922 m. rugpjūčio mėn. 16 d. įstatymu.

Didžiausias nuopelnas priklauso Stulginskiui, kad 1922 m. rugpjūčio mėn. 1 d. galėjo būti paskelbta Lietuvos Konstitucija, kuria mes ir šandien galime didžiuotis. Ji yra gražiausias mūsų laisvės paminklas, kurį galėjome sugalvoti. 1922 m. Konstitucija, kurios vyriausiu architektu buvo Stulginskis, mus galutinai įjungė į pažangiųjų ir kultūrinių Europos tautų šeimą. Jeigu jokių kitų nuopelnų Lietuvai Stulginskis neturėtų, tai vien Steigiamąjo Seimo Konstitucija būtų pakankamas pagrindas priskirti Stulginskį prie garbingiausių ir iškiliausių Lietuvos sūnų. Gaila, kad ši Konstitucija neišliko galioje per visus nepriklausomybės laikus.

Nelaimėjus mūsų sparnui absoliutinės daugumos rinkimuose į antrąjį Seimą, valstiečiai liaudininkai padarė fatalinę

Ona ir Aleksandras Stulginskiai, grįžę iš Sibiro į Lietuvą 1958 metais.

klaidą, nesueidami į koaliciją su viena iš mūsų sparno frakcijų ir tuo sudarydami pretekstą gruodžio 17 d. perversmui, pasinėšę Lietuvą valdyti, susidėję su tautinėmis mažumomis ir bereikėmėmis politinėmis atskalomis.

VII

Mano asmeniniai santykiai su Stulginskiu, be priekaištų nuo pat pirmos dienos pažinties, laikui bėgant ėjo stipryn, vis arčiau mudviem sutampant visais pagrindiniais anuometinės ūkiškos politikos reikalais. Mudu abu buvome vienos ir tos pačios nuomonės, kad Lietuvos ūkininko gerovė yra pagrindinis mūsų rūpestis. Tačiau, jos siekiant, svarbu, kad visa ūkiška struktūra būtų sveika ir naši. Daugejant iš metų į metus gyventojų skaičiui natūralaus prieauglio dėka, svarbu, kad mūsų tautos prieauglis nebūtų verčiamas emigruoti į svetimus kraštus, ypač į Pietų Ameriką, kur jis pasmerktas žūti lietuvių tautai ir patekti į ypač vargingas sąlygas, o gautų darbo tėvynėje.

Intensyvinant žemės ūkį, reikalinga pirmiausia kreipti dėmesio išvystyti tas šakas, kurių gaminiams yra rinka savame krašte, kaip: pavyzdžiui, kukrui. Todėl visais būdais reikinos pastangos pasigaminti reikiamus kiekius kukraus savame krašte, sukuriant savąją cukraus pramonę. Lygiagrečiai siektina įkurti Lietuvoje ir kitas pramonės, ypač, kur žaliavos sudaro, palyginti, nedidelę pagaminto produkto vertės dalį, o kur vyrauja įdėto darbo vertė. Dėl istorinių priežasčių susidaręs technologinis mūsų atsilikimas turėjo būti šalinamas visomis priemonėmis. Tarpiniai bendradarbiaudamas su Stulginskiu, būdavau dažnas svečias Prezidentūroje ir turėjau progos informuoti apie padėtį iš pirmųjų šaltinių.

Su Ona Stulginskienė rėšo mane sena pažintis iš Marijampolės gimnazijos dienų prieškariniais laikais. Reikėjo supuolimo, kad man, jaunikliui, įsijungus į ateitininkų sąjądį, O. Matulaitytė (vėliau Stulginskienė) skaitė pirmame ateitininkų susirinkime, kuriame aš dalyvavau, savo rašinėly apie mūsų dainas.

Susidarius galimybėi man įsigyti Noreikiskų ūkį, kur nuolat gyvenau, Stulginskis karštai man pritarė, ypač pabrėždamas, kad, dirbant politikoje, labai svarbu būti ūkiškai nepriklausomam ir turėti galimybės savo nuomonę turėti ir tada, kada ji nepatinka valdantiems.

Stulginskiui man rodant pasitikėjimą, buvau 1925 m. lapkričio mėn. 29 d. paskirtas Finansų ministeriu, kuriuo išbuvau iki 1926 m. birželio 7 d., stropiai saugodamas biudžeto balansą ir lito pastovumą.

VIII

1926 m. gruodžio mėn. 17 d. perversmui įvykus, Stulginskis iš pat pradžių jam nepritarė. Tarp mūsų sparno ir Smetonos-Voldemaro greitai pasireiškę pagrindiniai skirtumai. Jie liėd Konstitucijos likimą. Voldemaras savo ir Smetonos vardu buvo valstietį liaudininką Valstybės Prezidentą dr. K. Grinių užtikrinęs, kad Konstitucija nebus laužoma, ir rinkimai į naują Seimą įvyks Konstitucijos numatytu laikotarpiu. Voldemarui ir Smetonai nevykdanč šio Konstitucijos nuostato, išryškėjo, kad iš visų ministerių tik aš, tapęs iš naujo Finansų ministeriu 1926 m. gruodžio mėn. 19 d., ir dr. Bistras esame davę priesaiką, kaip to

reikalavo konstitucija.

Svarstant susidariusią padėtį, Stulginskis buvo aiškos nuomonės, kad būtų pragaistinga, jeigu mudu su dr. Bistru ją toleruotumėm ir įjeitumėm į istoriją kaip duotos priesaikos Konstitucijai laužytojai. Pritardami šiam nusistatymui, mudu su dr. Bistru įteikėme savo atsistatydinimus Smetonai.

IX

Einant jo prezidentavimo kadencijai į galą, Stulginskis apsisprendė neieškoti darbo valdžios ar nuo valdžios priklausiančioje įstaigoje, o grįžti į žemės ūkį, kad galėtų išsaugoti savo savarankiškumą ir nenutolti nuo ūkininkų, kuriems per visą savo gyvenimą visa širdimi buvo atsidavęs. Stulginskis man patikėjo surasti, kur jie galėtų, jo kadencijai pasibaigus, įsikurti ir apsigyventi. Atsižvelgiant į jo norus, kad tai būtų Žemaitijoje, man teko apsižvalgyti. Apsistočiau prie Jukūbavo centro Kretingos apskrityje, kurį man teko suderėti ir, kaip Stulginskio įgaliojiniui, nupirkti. Išėjęs iš prezidentų Stulginskis čia apsigyveno ir su jam įgimtu darbštumu ir kruopštumu ėmė tvarkytis.

Stulginskis pasiliko ištikimas mano draugas ne tik gerai, bet ir sunkiais laikais. Esant man Kauno katalikų veikimo centro pirmininku, pasisakius man Šančių katalikų veikimo centro susirinkime prieš ateitininkų moksleivių uždarymą, buvau Smetonos diktatūros laikais 1930 m. sumistas ir ištremtas į Varnių koncentracijos stovyklą, kur buvo laikomi antivalstybiniai gaivalai, jų tarpe ir komunistų vadai. Didelis džiaugsmas buvo, kada vieną žiemos dieną sulaukiau Stulginskio mane ten atkankant. Nejausiai jautėsi Varnių stovyklos komendantas Rudaitis, Stulginskio prezidentavimo metais pakeltas iš viršių į karininkus ir dabar majoro laipsnyje iš pareigos dalyvaudamas mano pasiimatyme su Stulginskiu. Man buvo Stulginskio atsilankymas ypač pravartus. Patalpintas i

Varnius, buvau laikomas nekūrenamose patalpose, dėl ko pradėjo tinti kojos ir buvo pavojus, kad gali pasikartoti inkstų uždegimas, kuriuo buvau ispietas ypačiai saugotis. Pasiskundus Stulginskiui, jis pažadėjo atkreipti į tai Krašto apsaugos ministerio dėmesį, kurio žinioje Varnių stovykla buvo. Neilgai trukus, mano patalpą pradėjo apkrėnti. Visos stovyklos administracijos akyse aš labai pakilau ir man buvo sutaupta daug smulkių priekabių iš stovyklos personalo pusių.

Stulginskiui pajudinus patalpų apkūrenimo reikalą pas Krašto apsaugos ministerį, paaiškėjo, kad Rudaitis pasisavindavo stovyklos apkūrenimui skirtas lėšas. Rudaičiui buvo iškelta byla ir jis buvo pašalintas iš savo vietos, atimant jam ir karininko laipsnį.

Maždaug kas dvi savaites iš Stulginskio atėdavo į Varnius siuntinys su skania velykine „babka“, kas sudarydavo man galimybę pasikviesti kartą Varniuose sėdėjusius, neišskiriančius ir komunistų, kavos puodelių. Ar Varniuose susidariusių santykių su komunistais dėka aš nebuvau areštuotas pirmomis dienomis, Sovietams Lietuvą okupavus, nesimui spręsti. Galimas daiktas, kad Varnių koncentracijos stovykla bus prisidėjusi prie to, kad 1940 m. liepos 4 d. traukiniu legaliai galėjau išvykti į užsienį ir taip išgelbėti savo ir mano šeimos gyvybę, išvengdamas kartu visų deportavimo kancijų ir pažeminimų.

Didžiajai nelaimei Lietuvai ištikus, Stulginskis nepasitraukė iš gimtojo krašto, o liko Lietuvoje. Kaip žinoma, Jukūbavo laukai, kur Stulginskis buvo įsikūręs, plačiu ruožtu ribojasi su Klaipėdos kraštu, taip kad, Stulginskiui norint, jam nebūtų buvę sunku pereiti sieną ir pasiekti Vokietiją. Jis pasirinko kitą kelią ir savo drąsą brangiai apmokėjo. Deportutas per pirmuosius masinius išvežimus 1941 m. birželio 13-14 d. jis su žmona atsidūrė Sibire, nuteistas 25 metus kalėti.

Stulginskis išgėrė karcia kankinio taurę už mūsų visus iki dugno. Po Stalino mirties iš kalėjimo paleistas dirbo įvairiose stovyklose prie šiltnamių ar agronomų kolchozuose, kol 1956 m. amnestuotas galėjo grįžti į Lietuvą ir čia bent savo kaulus paguldėti. Stulginskis liks amžinai gyvas Lietuvos sūnų ir dukterų širdyse kaip vienas iškiliausių valstybės vyrų, nepriklausomos demokratinės Lietuvos Respublikos kūrėjas. Baigti šiuos prisiminimus norėčiau Sibiro maldaknygės lietuvių rašyta malda, kuri, be abejo, buvo dažnai ir Stulginskio lūpose: „Primk, Viešpatie, mano kancijos auką, kad tik mano Tėvyne būtų laisva“.

Aleksandras Stulginskis prie žmonos, mirusios 1962 metais, kapo Panemunės kapinėse. Šalia žmonos buvo palaidotas ir jis pats 1969 metais.

Apie Lietuvos didžiųjų kunigaikščių kilmę

VANDA SRUOGIENĖ

Vakarų Europoje politinis ir kultūrinis gyvenimas jau virte virė 9-11 šimtmečiais, o Lietuva atsirado istorijos arenoje tik 13-me amžiuje. Staiga iškilo Mindaugas. Ne kaip iš amžinų girių ištrūkęs laukinis pagonis, bet kaip krašto tvarkytojas, diplomatas ir kieto kardo karys. Net jo priešai rusai vadindavo jį išmintinguoju (tas prievardis „Mindaugas Išmintingasis“ turėtų įsišaknyti Lietuvos istorijoje). Jis suranda savo patikėtiniui Parnui kelią pas popiežių į Milaną. 1251 metais su žmona Morta, sūnumis ir dvarieškiais priima krikštą ir netrukus vainikuojamas Lietuvos karaliumi. Gima Lietuva nuo priešų. Esą jo tėvas Ringaudas jau garšėjęs kaip galingas valdovas.

Tačiau kas buvo Mindaugas? Iš kur jis atsirado? Nežinia.

Tik jo idealų vaizdą, kokį lietuvis nešiojo širdyje, rašytojai, dailininkai įkūnijo savo kūrinuose, kaip Vytauto Kašubos imponantiškoje skulptūroje „Lietuvos karalius Mindaugas“.

Ne tik Mindaugo, bet ir Gedimino tėvai ir protėviai skęsta tamsios praeities miglose. Didysis Gediminas, valdęs Lietuvą nuo 1316 iki 1341 metų, atkakliai kovojo su besiveržiančiais į mūsų kraštą vokiečiais kryžiuočiais. O tie nekenė jo ir paleido pikta gaudą, esą jis buvęs tik kunigaikščio arklīninkas, savo poną nudobęs ir iš jo valdžią pagrobęs. Rusai, iš kurių daug žemių jis buvo paveržęs, tą versiją kartoję, bet saikingai amžininkai žinojo Gedimino buvus aukšto kilmės. Kadangi jis pats ir jo sūnus Algirdas turėjo ryšių su Bizantijos imperija ir su jos pareigūnais susirašinėję graikiškai, buvo pastebėti, kad lietuviai šneka skirtingai nuo juos supančių kaimynų ir kad jų šneka panaši į graikų kalbą. Imta spėlioti, kad lietuviai buvo giminingi graikams.

Ilgainiui atsirado įvairių teorijų: kad lietuviai ir jų valdovai esą romėnų kilmės, germanų-herulių (Odoakras!), gotų, keltų, semitų ir kitų palikuonys. Paplito ir spalvinga legenda apie Vaidevutį ir Prutenį.

Kada 1387 metais Lietuva priėmė krikštą ir pakrypo į Vakarą, kada Vytautas Didysis išgarsino mūsų kraštą pasaulyje, pradėta daugiau domėtis Lietuva ir stebėtasi lietuvių kalbos panašumu į lotynų kalbą. Tuo laiku jau nemaža lietuvių mokėjo lotyniškai ir žinojo Romos istoriją, skaitė senuosius raštus, Tacito istorijos veikalus. (Vaclovo Biržiškos duomenimis 15-me šimtmečio viduryje vienas Krokuvos universitete studijavo apie 120 mūsų tautiečių.) Tų kalbų panašumu remiantis, buvo sukurta teorija, kad lietuviai esą romėnų kilmės. Esą Cezario (mirusio 44, metais prieš Kristų) ir Pompėjaus kovų metu vieno iš jų nugalėtas varžovas Palemonas ar Pilemonas su palyda atsidūręs Prūsijoje, iš ten Lietuvoje, ir čia įsigalėjęs davęs pradžią Gedimino dinastijai. Romos istorijoje buvo ir kitų žymių žmonių Palemono vardu.

Lietuviai labai didžiavosi ta romėniškąja kilmę ir, kai lenkai per derybas dėl unių lietuvių žemindavo kaip buvusius paskutinius krikščionybę priėmusius Europoje, mūsiškiai jiems atsikirsdavo maždaug tokiais žodžiais: „Mes esame Romos bajorai, ne bet kokie, kaip jūs!“

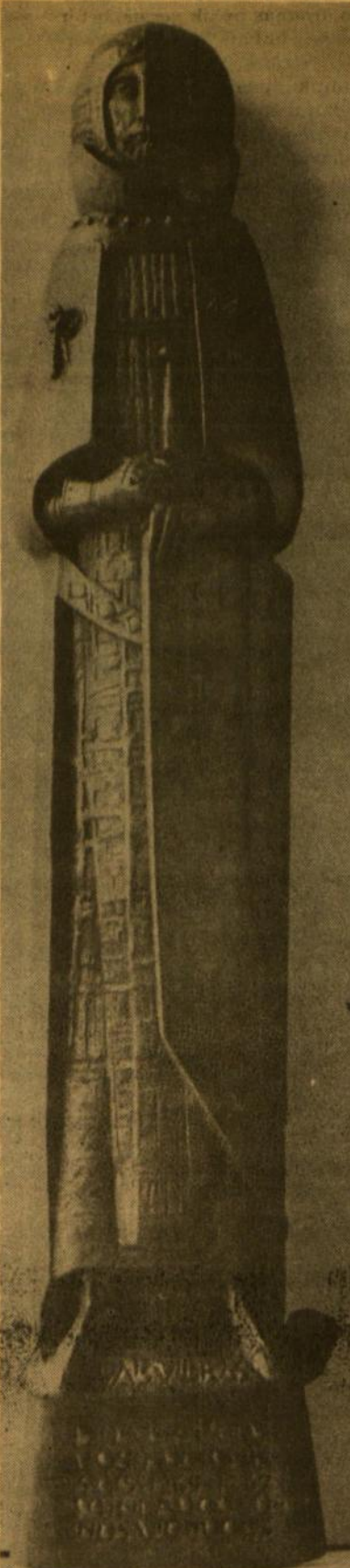

Vytauto Kašubos skulptūra — „Lietuvos karalius Mindaugas.“

Šita versija buvo paranki ir lenkams, nes padėjo garsinti iš Gedimino kilusio jų karaliaus Jogailos dinastiją. Ta teorija ilgai ir šventai tikėta. Ji net aušrininkų patriotinius jausmus žadino ir gal dar šiandien ne viena mažai informuota mūsų tautietį jaudina...

Tuo tarpu jau 18-me šimtmečio vokiečių istorikas Schloesser pirmas, paskui ir kiti, įrodė, kad toji romėniškoji lietuvių kilmė — tiktai graži legenda! Mūsų laikais jau yra mokslininkų nustatyta, kad mes priklausome vakarietiški indoeuropiečių šakai, kaip atskirai nuo germanų ir slavų, baltų tautų grupei.

Valdovų kilmė vis neišaiškinta. Tikėtai reikėtų atsiminti, kad kiekvienoje legendoje

Vytauto Kašubos skulptūra — „Vaišvilkas.“
Nuotrauka Vytauto Maželio

glūdi dalis tikrovės. Pavyzdžiui, kiekvienoje iš tų, kurios mus liečia, kartojami žodžiai, kad mūsų valdovai „iš kažkur čia atėjo“... Gal jie yra prasmingi?

Gedimino palikuonių yra daug išlikę. Jie yra susigimę Europos valdovų ir aristokratų šeimomis — su Habsburgais, Hohenzollernais, d'Anjou, su Bizantijos imperatoriais, Anglijos karaliais ir kt. Tokie Cartoriskiai, Sanguskos, Skirgailos, Bielskiai, Elskiai, Trubeckijai, Lvovai ir kiti labai brangina savo genealogiją. Jie save stato aukščiau, negu Romanovai, kurie į istoriją įėjo tik 16-me šimtmečio viduryje, o Gedimino šaknys siekia 13-ji, gal dar giliau. Ne vienas jų pasididžiudamas sako: „Aš esu Gediminaitis!“ (Pastaba: apie minėtas čia lietuvių kilmės teorijas galima rasti plačiau dr. J. Puzino *Rinktinių raštų* II-me tome.)

Tarp teorijų, bandžusių nustatyti mūsų kunigaikščių kilmę, pažymėtina mažai mūsų žinoma ir nepopuliari — normaniškoji. Jau gana seniai daug kam krito į akis, kad senuose raštuose kai kurie lietuviški vardai skamba germaniškai, skandinaviškai. Štai, Daumanto — Dowmont, Daugėlos — Dowgiallo, Daugirdo — Dowgerd, Dowgert (17 šimtmečio istorikas V. Kojelavičius rašė, kad šita šeima, turbūt, buvusi normanų kilmės, nes tai rodanti jos pavardė) ir panašiai. Ir paties Mindaugo vardas rašytas: Mendowe, Mindowe, Mendog ir kt. Mums neįprasta garsų *dov* su dviguba raidės *w* samplaika sukelė mintį, kad gal 13-jo šimtmečio mūsų kunigaikščiai, valdovai buvo normanai, čia atėję iš Skandinavijos. Juk Kijevo Rusijos valstybei, taip pat ir jos dinastijos (vėliau valdžiusiai Maskvą) pradžią davė normanai. Nepamiršdami žodžiai, kuriais metraštininkas pasakoja, kaip slavai kvietėsi pas save normanus: „Zemė mūsų didelė ir turtinga, bet tvarkos joje nėra. Ateikite mums vadovauti ir valdyti mus.“

Tyrinėjimais šioje srityje nesustojo. Dirbo mūsiškiai profesoriai I. Jonynas, Ivinskis, Jakštas ir kiti, dirbo lenkai H. Paskevičius, Laumianskis, vokiečiai, Sovietų — Pašuto, Toporovas — visų čia neišvardinsi. Ieškota ryšių tarp Mindaugo ir Gedimino, stengtasi surasti tikrus, nesužalotus faktus ir vardus. 1935 m. didelį susidomėjimą sukėlė lenkų istorikas Jozef Puzyna savo studija, kas iš tikrųjų buvo Gedimino tėvas — gal, spėjimo pagal ne visai aiškius šaltinius, Pukoveras? Jis pabrėždavo, kad seniau dažnai tas pats asmuo laikomas skirtingu, nes jo vardas įvairiai rašytas, pvz., kunigaikščio Butegedžio, Budviečio ir kt. Kai kas Lietuvoje spėjo, kad tas Pukoveras galėjo būti Butoveras, Budvietis, gal Putoveras, net Putvys. Žemaitijoje iki pat paskutiniojo karo prie Putvių piliakalnio tebegyveno iš seno šeimos paveldėję dvarėlyje Putvys — Putvinskis (tolimas Šaulių Sąjungos kūrėjas Vlodo

Tačiau ši teorija mokslininkų atmesta. Archeologai įrodo, kad normanų buvimą pėdsakų Lietuvoje rasta labai

Jaroslav Seifert

MIESTAS AŠAROSE

Ryškiai nupieštas kančios paveikslas:

Tai miestas,

Ir tai yra vienas didžiulis objektas stovįs akyse.

Skaitytojau, tu paimi paprastą, nepretenzingą knygą.

Ir čia mano daina pakyla skrydžiui.

Nors aš matau miesto garbę mano širdis negali jos

nuslopinti:

Jo didingumas ir jo didybė manęs neapakina;

Aš turiu grįžti į paslaptinę glėbį

Žvaigždžių, miškų, upelių, laukų ir gėlių,

Tačiau tol, kol mano tautos žmonės kenčia,

Aš negaliu būti laimingas

Ir, sunkiai kovodamas prieš visas nuoskaudas,

Aš turiu ilgai išverti dusinančiuose dūmuose,

Atsiremti į fabriko sieną

Ir dainuoti savo dainą.

Ir vis tik man svetima gatvė.

Greitai, kaip strėlė, ji lekia užkariauti pasaulį.

Į mano kraujo ritmą niekad neįsiderins

judantys diržai ir besisukantys ratai.

Su jais mano rankos ir tūkstančių rankos.

Tad, kad ir kažin ką žmogaus širdis jaustų,

Jis neprivalo ir negali apkabinti savo bendradarbio...

Ir vis tik, jei galėčiau bėgti į miškus, prie eilnių ir gėlių,

ir prie upelio,

Toks skausmas taip suspaustų mano širdį.

Kad netgi nepažiūrėjęs

Į visą tą grožį, ramybę ir meilę,

Aš turėčiau grįžti atgal į miestą,

Miestą, kuris tave sveikina su lediniu šaltumu,

Kur lakštutė niekad neįvilba ir kur pušynas prarado

savo kvapą,

Kur žmogus ne tik yra pavergtas,

Bet taip pat ir gėlė, paukštė, arklys ir klusnus šuo.

Malonus skaitytojau, kai tu skaitai šias eilutes,

Akimirką pagalvok ir įsidėmėk:

Ryškiai nupieštas paveikslas į kurį tu žiūri

Yra miestas.

Kodėl žmogus yra kaip gėlė:

Nesink jo, nelamdyk jo, nemindyk jo!

FABRIKAI PAVASARIO PEIZAŽE

Kristus jojo ant asilo;

Pavasaris jam iš paskos ėjo pėsčias.

Galvas aprišusios skarelėm, moterys

visad buvo suodinos.

Čia, kur susieta tamsa,

Greit jau išaušus aušrai —

Juodos plunksnos krenta

Iš skrendančio varno sparnų —

Tartum naktis būtų nugąlėta,

Žaibo smūgiu perskrota pusiau —

Lyg našlė, kurios mylimasis

Tris dienas būtų išgulėjęs negyvas —

Kaip pavėluotai iškritę sniegi,

Būtų turėję juodą atspalvį,

Ir jeigu tirštų dūmų laukuose

Padangė žerėtų pavasarišku žydriu —

Kai aptemsta saulė,

Mano stalas palieka šešėlyje —

Kaip giliam tarpeklyje

Gėstanti dienos šviesa,

mažai, istorikai nemato čia jokio pagrindo, kalbininkai neabejoja, kad lietuviškos pavardės buvo tik nemo-kančių mūsų kalbos rašėjų iškraipytos. Tikrai, būtų labai sunku sulietuvinti svetimais pavardės, duodant joms tokios gilios prasmės, kuri glūdi daugelyje mūsų protėvių vardų — jie turi būti originalūs.

Tyrinėjimais šioje srityje nesustojo. Dirbo mūsiškiai profesoriai I. Jonynas, Ivinskis, Jakštas ir kiti, dirbo lenkai H. Paskevičius, Laumianskis, vokiečiai, Sovietų — Pašuto, Toporovas — visų čia neišvardinsi. Ieškota ryšių tarp Mindaugo ir Gedimino, stengtasi surasti tikrus, nesužalotus faktus ir vardus. 1935 m. didelį susidomėjimą sukėlė lenkų istorikas Jozef Puzyna savo studija, kas iš tikrųjų buvo Gedimino tėvas — gal, spėjimo pagal ne visai aiškius šaltinius, Pukoveras? Jis pabrėždavo, kad seniau dažnai tas pats asmuo laikomas skirtingu, nes jo vardas įvairiai rašytas, pvz., kunigaikščio Butegedžio, Budviečio ir kt. Kai kas Lietuvoje spėjo, kad tas Pukoveras galėjo būti Butoveras, Budvietis, gal Putoveras, net Putvys. Žemaitijoje iki pat paskutiniojo karo prie Putvių piliakalnio tebegyveno iš seno šeimos paveldėję dvarėlyje Putvys — Putvinskis (tolimas Šaulių Sąjungos kūrėjas Vlodo

Putvinskio-Putvio giminaitis). Del Gedimino kilmės pozityvaus atsakymo negauta.

Minėtas istorikas Puzyna buvo pašventęs visą savo gyvenimą, Gedimino dinastijos pradžios ieškodamas. Jis kruopščiai nagrinėjo senus šaltinius, ieškojo naujų tolimesnių kraštus liečiančioje literatūroje. Deja, jo daugelio puslapių neišspausdintoji studija, karui užėjus, buvo sudeginta ir paties autoriaus jau nebėra gyvųjų tarpe. Tik jo darbo rezultatai, kaip santrauka, paskelbti 1947 metais žurnale *Nauka i Sztuka* („Mokslas ir menas“), nr. 1, p. 162-171.

Pagal šią studiją, „Początki państwowości i dynastji litewskiej wedlug na-jnowszych badań“ (Lietuvos valstybingumo ir jos dinastijos pradžia pagal naujausius tyrinėjimus), Lietuvos valdovų šaknys siekia 11-jo šimtmečio Angliją! 1066 ten įvyko garsios Hastings kautynės, kurias laimėjo įsiveržę iš Normandijos Vilhelmas Nukariautojas (William the Conqueror) ir įsigalėjo Britų salose. Hastings kautynė žuvo anglosaksų karalius Haroldas, bet jo sūnus Gedvinas ir Haroldas, taip pat duklė Gita (ar Gida) pabėgo. 1074 metais toji Gida ištėkėjo už Kijevo Rusijos kunigaikščio Vladimiro Monomacho, o broliai atsidūrė Danijoje, Prūsijoje, galop, Lietuvoje ir jų

Ir dabar sutemų peizaže
Nakties skliautai išryškėjo.
Mergaitės traukė namų link,
Suodžių nuosėdom suteptais plaukais.

Ir vėl Jis ant asilo joja:
Pavasaris paskui Jį žengia pėsčias,
Bet medžių spurgai
Šiandieną neapskretę suodžiais

Kaip ramiam ore vėliavų stiebai,
Ant kurių neplėvėsuoja vėliavos —
Kaip sugriuvusių šventovių kolonos,
Kurias gebenė užgožė —

Kaip besparniai angelai stovintys
Giliam rausvam tvenkinyje
Ar dalyvaujantys laidotuvių laužuose,
Jau seniai paliktuose ataušti —

Kaip elgetos, kurie vaikščiodami
Turi išmokyti remtis lazdomis —
Šimtas kaminų saugo ratus,
Kurie jau paliovė suktis.

Pavasari kibirkštys žaižaruoja
Ant prietamų stiklinių sienų,
Netgi ir žvaigždės krinta,
Bet nekrinta suodžiai.
Ne, vaike, suodžiai nekrinta.

PRIE KARALIŲ SKLIAUTŲ

Bevaikštant saulėleidžio šviesoje,
Praha man atrodė gražesnė už Romą —
Aš bijojau, kad iš svajonių galiu niekad
neatbusti, kad galiu niekad
nematyti žvaigždžių, kad vėl, išaušus dienai,
kad po savo suglaustais sparnais fantastinės būtybės

— slepia —

fantastinės būtybės stovėdamos lyg sargyboje šalia

švento Vito(1) atbrailų, senosios šventovės.

Vieną ankstyvą rytą per vėlu eiti

gulti — dar prieš auštant —

aš stovėjau dar prie neatidarytų vartų

didžiosios šventovės, bet nepasibeldžiau

iš baimės, kaip vargšas piligrimas

žiemos mėnesienoje, radęs juos uždarus.

Stovėdamas prie durų, aš norėjau pamatyti fantastines

būtybes (2),

atsisveikinant su namo begrižtančiom žvaigždėm auštant.

Vietoj jų aš pamaciau kapą ir ant jo

statulą — ten tebuvau tik aš vienas;

kaip sudužęs laivas, pasirodė mirusio žmogaus

batus: iš jo kysojęs pirštas stiepėsi į viršų,

į padangę ir man bežiūrint mirganti žvakė

svaidė kirstus šešėlius ant kapo nuo galvos iki kulnų;

atrodė lyg aš būčiau girdejęs besisukantį verptuvą

ir vynuogynuose dainuojamas kaimietų dainas.

Išvertė Povilas Gaučys.

1) Sv. Vito katedroje, Prahoje, šv. Vaclovo, Čekijos globėjo, koplyčioje yra palaidoti Čekijos karaliai.

2) Eileraštyje minimos fantastinės būtybės yra dekoratyviniai lietaus vandeninių nutekėti vamzdžiai, kurių viršus išpuoštas fantastinių būtybių ar žvėrių galvomis.

Jaroslav Seifert (gimęs 1901) — čekų poetas, 1984 m. Nobelio literatūros premijos laureatas. Pokario metais susidūręs su įvairiais socialiniais konfliktais, didžiuosius miestus laiko darbininko priešu, bejausme pabaissa, kuri graso jo gyvenimui ir jo laimei. Jo poezijoje revoliucinis įkarštis susilieja su jo švelnių tonų vizijomis. — P.G.

Chicagos teatruose

Scenos žvaigždžių imitacija

Pramoginių įvairumų pynė iki kovo pabaigos yra rodoma Drury Lane teatre, 2500 W. 95th St., prie Western, Chicagoje. Spektaklio pavadinimas — „Superstars“, nes jame dainomis, mimika, vaidybiniais bruožais imituojamas teatro ir filmų žvaigždės. Daugiausia ty žvaigždžių pavaizduoja pats šio spektaklio kūrėjas Joe Longthorne, atkurdamas Tom Jones, Englebert, Elvis Presley, Mathis, Willie, Nelson, Sinatra, Julio Inglesias ir kai kurių kitų pasirodymus. Tai patyręs scenos žmogus, reiškęs Didžiojoje Britanijoje ir Europos miestuose bei britų ir amerikiečių televizijoje, filmuose. Kitus personažus atkuria: Jamie James (vaiduoja Carol Channing, Boy George ir Dolly Parton), Terri Shultz (Cindy Lauper), Valentino (Michael Jackson), Sharon Michaels (Barbara Streisand ir Liza Minelli). Visame spektakly gausio: baletos įtarpas. Balerinos tikagietės, choreografija — James Petrakis. Visa programa daugiau kabaretinio pobūdžio, labiau intriguojanti amerikiečius, pažįstančius čia pavaizduojamas scenos ir filmų garsenybes. Pabaigoje iškarpos iš vaidinimų ir filmų Dreamgirls, Wiz, Cabaret, Chicago, Man from La Mancha, Chorus Line ir kitų. Daug pramoginių įvairumų, be minties gėlmės. Užbaigiama gyvų balandžių skrydžių per sceną.

J. Pr.

Lietuvių tautodailės ir liaudies meno paroda

Tinkamiausia proga surengti neeilinę tautodailės parodą neatsitiktinai sutapo su vasario 16-tosios Nepriklausomybės akto paskelbimo minėjimu. Tai pats tinkamiausias laikas grįžti į praeities kultūrinę tautos lobyną, o ypač jaunajai kartai — pajusti kokia ugnimi ir kokiomis spalvomis degė mūsų istorija. Todėl nenuostabu, kad per parodos atidarymą buvo pripildyta žiūrovais Čiurlionio galerija Jaunimo centre. Ši kartą buvo matyti daugiau jaunimo, Lietuvą pažinusio tik iš tėvų pasakojimų ar knygų.

Paroda tiek spalvinga ir įvairi tautiniais drabužiais, kad nebūtų įmanoma kiekvieną detalę atskirai suminėti. Stipriausiai buvo atstovaujama visoms etninėms Lietuvos sritims: aukštaičiams, žemaičiams, dzūkams, kapsams, mažlietuviams ir zana-vykams. Šios alfabetine tvarka išvardintos parodos dalyvių pavardės atstovauja tam gražiam margumynui: Birutė Arčišauskienė, Violeta Smetliauskaitė-Atkinson, Ada Dragūnaitienė, Alma Jakimavičiūtė, Rasa Veselkaitė-Jeffers, Daiva Karužaitė-Gogola, Daina Kojelytė, Lydia Liepinaitienė, Irena Markvaldienė, Helen Norikutė, Danutė Pareigienė, Vida Rimienė, Ilo-na Rūbienė, Anastazija Tamošaitienė, Audronė Tamulienė, Aldona Undėrienė, Kristina Vaičikonienė, Dalia Varankaitė, Aldona Veselkienė ir Lakštuonė Vėžienė.

Su raštuotais mezginiais pasirodė Stasė Tallat-Kelpšienė ir Olga Valentiniene; su šiaudinukais — Danutė Augienė, Marija Krauchunienė, sesuo M. Perpetua, Izabelė Stončienė, Paulina Vaitaitienė; su margučiais — Liuda Butikienė, Marija Gotceitienė, Marija Krauchunienė, Danutė Petkūnaitė, Izabelė Stončienė, Paulina Vaitaitienė ir Zuzana Žilevičienė.

Parodoje buvo išstatyti kairšytiniai kilimėliai, juostos, senoviniai audiniai, kai kurie iš pereito šimtmečio ar senesni.

Gintaro dirbiniai, daugiausia karoliai, buvo skolinėti iš seserų kazimieriečių. Antano Tamošaičio kraitinė skrynja — iš A. Veselkienės.

Keramikai atstovavo Marija Gaižutienė, Julija Smilgienė, Izabelė Stončienė ir Adomas Vaitkevičius.

Daugiau individualumo įnešė Jurgio Daugvilos ir Antano Poskočio medžio skulptūra ir drožiniai. Ši kartą matėme ne tik Daugvilos išdrožtas verpstes pagal originalius muziejinius rinkinius, bet ir koplytstulpių

rūpintojėlius ir pietų. Liaudies skulptūros, atrodo, tik ką neseniai atkeliavusios iš lietuviškos palaukės, dvelkiančios senove, baudžiavos laikais, protėvių vargu ir šviesesnio gyvenimo ilgesiu. Visi Daugvilos drožiniai įgauna senovės bruožus, kadangi jie yra išbaigti specialiu dažymo būdu, amerikiečių vadinamu „antiquing“. Į juos žiūrint, atsiveria putiniškos žvaigždėtos nakties vizija.

Auklėjamosios reikšmės parodai suteikė liaudies meno knygų rinkinys, A. Tamošaičio kultūrinės vaizdajuostės apie liaudies meną (keturios po 20 minučių), D. Varankaitės su R. Brod paruoštas regioninis tautinių drabužių žemėlapis ir dail. Tamošaičių miniatiūriniai drabužių pavyzdžiai su trumpu jų aprašymu.

Profesinio lygio parodos apipavidalinimas buvo paruoštas Čiurlionio galerijos vadovo dail. V. Luko.

Lietuvių ir anglų kalbomis paruoštas skoningas katalogas, taip pat trumpa informacija angliškai apie Lietuvą ir jos okupaciją prisidėjo prie parodos gero organizavimo. Joje randame taipgi žinių apie tautinių drabužių reikšmę ir jų audimą praeityje ir apie jų dabartinę meninę vertę.

Paroda vyksta Čiurlionio galerijoje nuo vasario 15 iki kovo 3 d. Ją surengė Lietuvių tautodailės instituto Chicago skyrius, kurio vedėja yra Aldona Veselkienė. Daugiausia roduinių parūpino instituto įvairaus amžiaus mokinės, atskiri asmenys ar institucijos.

Paroda yra mūsų pasididžiavimas lietuvių moterų kūrybingumu, darbštumu ir entuziazmu. a.m.

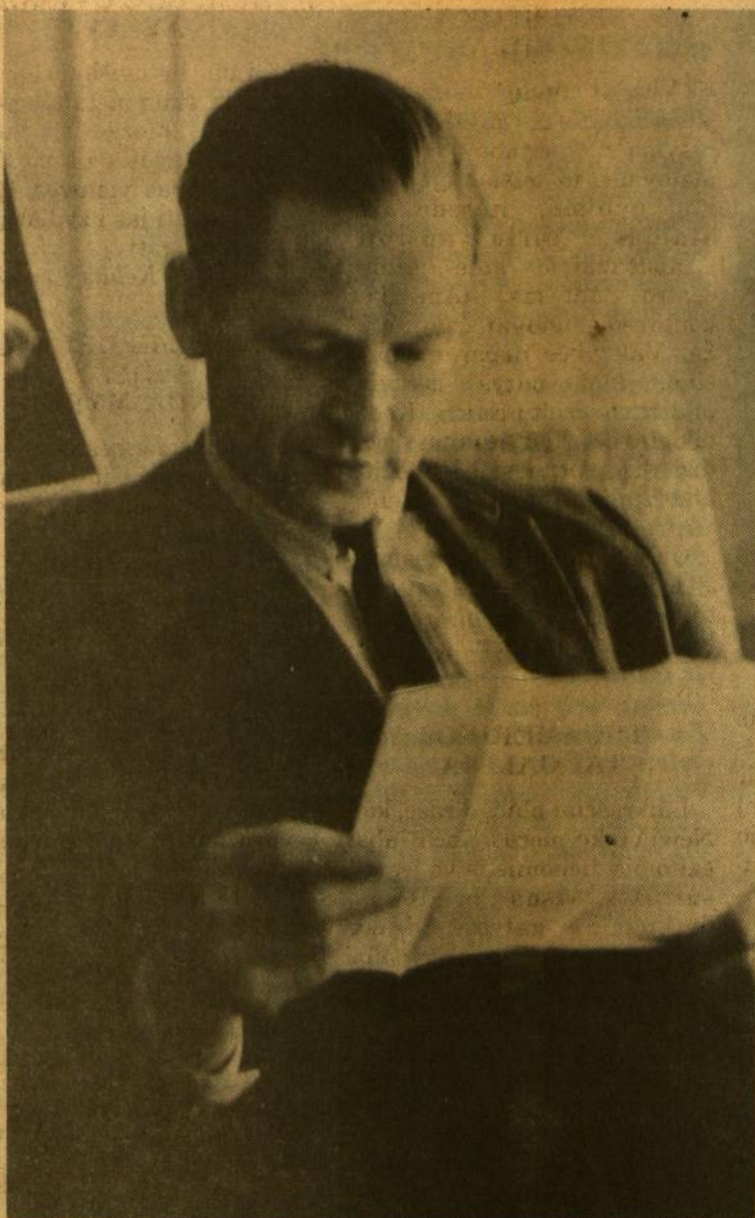
Naujos knygos

Juozas Brazaitis. RASTAI. V. TOMAS. Chicago: I Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, 1984. Redakcinė komisija: Alina Skrupskelienė ir Česlovas Grincevičius. 548 psl. Kaina — 15 dol. Gaunama drauge.

Penktojo tomo medžiagą sudaro: Religinės refleksijos, Lietuviai be tėvynės, Visuomeniniai rūpesčiai, Ano meto aktualijos, Laiškai iš kelių, Papildymai.

Juozas Daumantas. PARTIZANAI. Chicago: I Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, 1984. 574 psl. Kaina — 15 dol. Gaunama drauge.

Seniai nebeįrašomas Juozo Lukšos (Daumanto) knygos, parašytos, kada šis Lietuvos rezistencijos vadas 1947 m. prasilaužė į Vakarų, trečioji pataisyta ir papildyta laida su nauja dokumentacija bei žiniomis apie autoriaus grįžimą 1950 m. į Lietuvą ir jo mirtį partizaninėse kovose.

Alfonsas Nyka-Niliūnas

Nuotrauka Vytauto Maželio

ALFONSAS NYKA—NILIŪNAS

Lietuvių Bendruomenės premijos laureatas

Didžioji JAV Lietuvių Bendruomenės 1984 metų literatūros premija paskirta poetui Alfonsui Nyka-Niliūnui už jo naujausios poezijos rinkinį „Žiemos teologija“ rankraštį. Premijos mecenatas yra JAV Lietuvių Bendruomenės vadovybė, šiuo atveju grožinei literatūrai skirianti 3000 dolerių. Tai pati didžiausia suma tarp visų LB Kultūros tarybos kasmet organizuojamų ir įteikiamų premijų. Jau tradicija virtusi premijų įteikimo šventė šiemet įvyks Clevelande gegužės mėn. 11 d.

Šios literatūros premijos paskyrimas Alfonsui Nyka-Niliūnui nebuvo staigmena kiekvienam, bent kiek sekantiems išvijos literatūros raida. Tai poetas, atnešęs visai lietuvių literatūrai tokį dvidešimto amžiaus antrosios pusės indėlį, be kurio anas literatūrinės slinkties etapas būtų labai nuskriaustas. Penkios poezijos knygos. Sakysite, jog nedaug. Bet ir Donelaičiai su Maironiu yra tik galima tarti, vienos poezijos knygos poetai: „Metų“ ir „Pavasario balsų“. Bet kokios poezijos poetai! Panašiai yra ir su Alfonsu Nyka-Niliūnu.

Jis nesisukubina ir kuria lėtai. Vokietis sakytų: „Langsam, aber sicher“ (Lėtai, bet užtikrintai). Iš penkių jo knygų keturios yra premijuotos. Vargu ar galima norėti geresnio santykio.

Ir visos premijos paskirtos labai vertai, turint mintį mūsų poezijos egzistencialistinių gelmių atskleidimą, lietuviško peizažo bei lietuviškųjų įvaizdžių supynimą su europinės kultūros iškilaisiomis apraiškomis ir pirmą kartą platų eilėraščių bangavimą, tolydžio virstantį labai kondensuotos formos vis trumpejančiu ir tobulu poetiniu išsiskyrimu. Kiek teko sužinoti, pastaruoju brožu ypač pasižymi dabar premijuotoji „Žiemos teologija“. Tai lyg visos savo ligšiolinės poetinės patirties ir viso įkvėpimo sukaupimas labiausiai įkaitinto ir išlydinto žodžio formoje.

Reikia tikėtis, kad premijuotasis knygos rankraštis bus greitai padovanotas skaitytojui jau išleistos knygos forma. Ypač knyga bus laukiamą pačioje premijų įteikimo šventėje.

k. brd.

LRD metinė premija

1984 metų grožinės literatūros premijai atrinkti juri komisija sudaroma iš penkių Lietuvių rašytojų draugijos narių, New Yorke ir jo apylinkėse gyvenančių. Pilna komisijos sudėtis bus paskelbta vėliau.

Lietuvių rašytojų draugijos valdyba ir toliau laikosi principo — nepirkti knygų, išleistų 1984 metais, savo lėšomis, o svarstyti tik tas, kurios bus atsiųstos jas išleidusių leidyklų ar autorių. Todėl prašomos leidyklos arba patys autoriai atsiųsti po 5 egzempliorius kiekvienos knygos iki 1985 m. balandžio mėn. 15 dienos. Knygos, išleistos su 1984 m. data ir atsiųstos iki nurodyto laiko, turi teisę į šių metų literatūros premiją. Knygas siųsti šiuo adresu: Rev. L. Andriekus, 361 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207.

Kasmetinės Lietuvių rašytojų draugijos premijos — 2,000 dol. mecenatas yra Lietuvių fondas. LRD Valdyba

Pagrėbštai

Ar Orwellis ir šiais metais bus populiarus?

Britanijos Londone yra toksai Madame Tussaud muziejus, užgrūstas vaškinių įvairių žymybių figūrėmis. 1984 m. tarp 20 amžiaus herojų stovėjo ir vaškiniu George Orwell, bet gruodžio paskutinėmis dienomis buvo nugabentas į sandėlį. Muziejaus vadovybė esanti įsitikinusi, kad jo dienos jau baigtos — šiais metais jis jau nebebūsi populiarus. Jo ta figūra sandėlyje dar bus palaikyta gal iki kovo mėnesio, o jeigu pasitvirtinti spėjimas, kad populiarumas išblėso, vaską darbininkai panaudos kitoms žymybėms lipdyti.

Tokio nusistatymo kritikai sako, kad Orwellio žvaigždė ir 1985 m. tebebus šviesi. Štai kino teatruose kaip tik neseniai pradėtas rodyti naujas filmas, susuktas pagal romaną 1984, ir žiūrovų skaičiumi jis pirmauja. Penguin leidykla to romano minkštą viršelį praėjusiais metais išplatino 635,000 egz. (kita leidykla pardavė 6,000 egz. kietais viršeliais). Fotostatiniu būdu atspausa 10,000 egz. romano rankraščio, ir tas leidinys parduvinėjamas po 25 svarus ir gerai perkamas. Dar numatoma išleisti liuksusiniui leidimu visus Orwellio raštus, kurių susidarytų 17 tomų, ir visa serija kainuos 400 svarų. Taigi orwelliniai reikalai dar juda.

Index on Censorship žurnalo duomenimis, 1984 m. sovietiniuose kraštuose niekas nebuvo nubaustas už Orwellio knygų vertimą ir platinimą tenyktėmis kalbomis. Daroma išvada, kad privengiama užsienio viešosios nuomonės puolimų.

Naujasis britų poetas laureatas Ted Hughes

Nuo pavasario iki gruodžio 19 d. praeitais metais teko laukti, kol karalienė paskirs naują Britanijos poetą laureatą užimti mirusio John Betjemano vietą. Mes, lietuviai, ne kažin kokio didumo tauta, turime šimtus poetų, o Britanijoje jų, aišku, gerokai daugiau. Niekas jų nesuskai-

čiuoja, bet kai paskelbiamas koks poezijos konkursas, į jį eilėraščių susiūcia tūkstančiai.

Laureatas renkamas ne konkurso būdu, o iš tų pačių žymiųjų. Gal ir pati karalienė pamažu susidaro nuomonę, nes tuos žymiuosius ji turi progos susitikti, kai jie apdovanojami žymenimis už poeziją. Gal ir ministerės pirmininkės žodis sveria. O Britanija šiuo metu turi ir meno reikalų ministrą, kuris yra poetas (lordas Gowrie).

Tie ilgi laukimo mėnesiai davė progos protarpiais vis paspėlioti, kas bus parinktas. Tarp keleto vardų labiausiai buvo minimas Philip Larkin. Todėl nemaža kas nustebo, kad buvo paskirtas Ted Hughes, vienas taip pat pačių pirmiausių, kurio geriausiai žinomi, kaip kritikai sako, išliksia tol, kol gyva bus kalba.

Prieš jį laureatu buvusiam John Betjeman rūpėjo daugiau miesto civilizacija ir kultūra. Rašė jis apie katedras ir šiaip apie žymias bažnyčias, geležinkelio stotis, tiltus ir panašius dalykus, stengdamasis įamžinti visa tai savo poezijoje. Ted Hughes miestai nerūpi — jo poezijoje vyrauja gamta ir jos reiškiniai.

Poeto laureato pareiga įvairiomis karališkomis ir valstybinėmis progomis parašyti po kokią panegiriką, kaip Nepriklausomoje Lietuvoje mėgdavo Turčinskas ir dar vienas kitas, net ir Petras Vaičiūnas.

Ted Hughes jau ir pabandė: tik paskirtas, suskubo tuoj sukurti nemažą poemą, skirtą mažyčio princą Henrio-Harrio krikštynom.

John Priestley mirties proga

Kas šiek tiek daugiau domisi įvairių kraštų literatūrinio pasaulio, greičiausiai bus bent girdėjęs, kad anglai turėjo rašytoją John Boyndon Priestley, o vienas kitas gal ir kurią nors jo knygą bus skaitęs ar pagal jo knygą sukurtą filmą matęs. Jis mirė 1984 m. rugpjūčio 14 d., sulaukęs 89 metų (tik mėnesio beturko jam iki 90). Jis buvo amželis rašytojo, ir jo kūrybai kadaise buvo tarybų kaip Arnold Bennett, H.G. Wells ir George Bernard Shaw.

Jis ir pats buvo pakan-

kamai garsus jau ir vien dėl to, kad išleisdino daugiau kaip 100 knygų — romanų, teatro veikalų, publicistikos, kritikos. 1927 m. jau buvo išleisdinęs 5 straipsnių knygas, o vėliau dar 11 tokių. Prozos knygų jo išėjo 32, nors plačiai žinomos ir nuolat perspausdinamos tėra tik *The Good Companions* ir *Angel Pavement*. Yra parašęs 38 vaidinimus, 7 toms socialinės istorijos, 7 autobiografinės knygas, porą tomų filosofinių svarstymų. Visą amžių, sako, sėdėjęs prie rašomosios mašinėlės.

Na, gal ir ne visą. Juk kaip karininkas dalyvavo I pasauliniame kare ir net 3 kartus buvo sužeistas. Isle of Wight buvo įsigijęs 4 ūkius, bet ūkininkauti nepasisekė ir jam, kaip ir amerikiečiui Upton Sinclair. Dėjosi prie įvairių kovingų sąjūdžių, nes pagal savo natūrą buvo tikras bambeklis. Ir pats apie save yra sakęs: „Visada esu buvęs niurna. Tokiai paskirčiai ir sudėtas esu: apdirbęs veidas, stora apatinė lūpa, dundaš, skambus balsas. Už pinigų nenupirkčiau geresnės niurneklio išvaizdos“.

Atsisakė priimti lordo titulą, bet sutiko, kad jo vardu būtų pavadintas traukinys. Vieniariais metais gavo žymiausio krašte pyppinkino vardą. Priėmė ir nusipelnusiojo vyriausybės ordiną.

B. Kazimieraitis

Nuomonės ir pastabos

Mūsų tautos draugai

Taiklus K. Bradūno atakymas *Draugo* 1985 m. vasario mėn. 2 d. laidoje dail. V. Kasiliui dėl dail. M. Dobužinskio paveikslų pirkimo primena mums dar vieną, mūsų kiek primirštą, tautinę pareigą, — pagerbti mūsų tautos draugus. Dideleis tautišiais ir valstybėmis tie svetimačiai draugai gal ne tiek ir svarbūs, bet mūsų mažai tautai, šimtmečiais išbrauktai iš žemėlapių, kovojančiai dėl savo egzistencijos ir identiteto, sveitimačiai draugai yra labai brangūs. Tai mūsų „aukso kasyklos“. Mano akyse visada stovi šie keturi pastarųjų laikų mūsų tautos draugai, kurie kėlė mūsų tautos kultūrą ir mūsų teises į laisvę. Tai yra Juozas Eretas, prof. Alfredas Sennas — sveicarai; Kardinalas Antanas Samorė — italas, ir prof. Alas Rannitas — estas. Visi jie gimė ir visi jie liko ištikimi Lietuvai iki savo mirties.

Peritą vasarą aplankiau prof. Juozo Ereto kapą Bazelyje. Ant jo kapo paminklo yra tik toks užrašas:

Ona Eretienė-Jakaitis

Joseph Ehret-Jakaitis

Jeigu šis kapas būtų Kaune, tai gal ir nebūtų nuostabu, bet kada jis yra Ereto tėvynėje ir tėviškėje, tai šis įrašas daug ką sako. Jis sako, kad Eretas gerbė ir mylėjo mūsų tautą ne tik gyvendamas Lietuvoje, bet ir grįžęs į savo tėvynę neslėpė to nuo savo tautiečių. Ir net po mirties norėjo likti Lietuvos draugu, prie pavardės pridėdamas ir lietuviškos žmonos pavardę, kas mums nėra įprasta.

Kardinalas Antanas Samorė pravėrė mums duris į Vatikaną, kurios šimtmečius buvo mums uždarytos. Jo tėviškėje — Bardi — mieste aikštėje stovi jo pastatytas meniškas lietuviškas kryžius, o jaunimo centro salės sienos išdekoruotos Lietuvos istorijos įvykiais.

Prof. Rannitas savo paskutinę knygą prieš mirtį parašė apie mūsų Čiurlionį.

Dėl dailininko M. Dobužinskio, tai aš manau, kad Lietuvių Fondo sprendimą lėmė ne tai, kad Dobužinskis yra žymus menininkas, bet dėl to, kad jis užfiksavo mūsų tautinį — liaudies meną — mūsų tautinės kultūros šaltinį. Kryžiai, rūpintojėliai, koplytėlės Lietuvos pakelėse jau sunaikinta ir ši Dobužinskio kolekcija taps tautinė brangenybė. Už tai jam priklauso mūsų padėka ir garbė.

Pagarba priklausomiems mūsų tautos draugams. Mūsų tauta, deja, turi nedaug nuosirdžių draugų, bet daug priešių.

Ign. Urbonas
Gary, Indiana

Dalis lankytojų Lietuvių tautodailės instituto parodos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, atidaryme 1985 m. vasario mėn. 15 d. Parodą dar

galima apžiūrėti šiandien ir rytoj tarp 11 v.r. ir 7 v.v.

Nuotrauka Jono Tamulaičio